

territorial changes including modifications of the state border of Ukraine.

The emphasis is put on the results of the separatism financing countermeasures which require systematic cooperation of the law enforcement operational units and State Service of Financial Monitoring of Ukraine (a special authorized executive state agency on financial monitoring issues). Therefore effective functioning of separatism financing prevention system is possible only under condition of coordinated functioning of mechanisms of criminal-legal control and financial monitoring. In this case relevant authorities must first establish the fact of the criminal offence which precedes the financing of the separatist organizations and then identify the criminals' acts as crime. Other ways of criminals' identification are also appropriate if stipulates thorough examination of the financial transactions connected with the separatist activity.

It is established that State Service of Financial Monitoring of Ukraine provides regular examination and analysis of methods and plans of the terrorism and separatism financing. The current ones are thoroughly examined and the most suitable ways of its detection are developed for crime prevention using the experience of foreign countries and relevant authorities of Ukraine.

Analysis is presented as transformation of collected, examined and verified information into classified data using integration and interpretation of all the collected information.

It is stated that the main problem for the majority of the financial institutions that sources of financial support must not be traced without paying extra attention to the application of funds.

Keywords: *electronic payment systems, separatism, separatism financing, financial monitoring.*

Надійшла до редакції 23.06.2015

Обшалов С.В.

кандидат юридичних наук, доцент,
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

Мінченко О.І.

ад'юнкт
(Національна академія
внутрішніх справ)

УДК 343.98

ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ СКЛАДОВОЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Розглянуто правове забезпечення організації роботи оперативних підрозділів з попередження, розкриття та розслідування злочинів, співвідношення оперативно-розшукових та негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному судочинстві.

Ключові слова: *оперативно-розшукові заходи, негласні слідчі (розшукові) дії, попередження, розкриття, розслідування, оперативно-розшукова справа, кримінальне провадження.*

Постановка проблеми. Науковцями широко розглядаються питання щодо якісного покращення проведення організаційних, оперативно-розшукових та інших заходів і слідчих дій з попередження, розкриття та роз-

слідкування злочинів, забезпечення можливості їх ефективного використання у кримінальному судочинстві. Досягненню позитивних результатів у цьому, на нашу думку, сприятиме використання повною мірою можливостей оперативних підрозділів, в тому числі на стадії виявлення, фіксації та документування злочинної діяльності осіб. Можливість ефективного використання зазначених положень у діяльності правоохоронних органів може бути забезпечена тільки за умови їх законодавчого та організаційного регулювання.

Метою статті є розгляд проблем та перспектив запровадження комплексного підходу до діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів під час здійснення кримінального судочинства.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблемним питанням щодо попередження, розкриття та розслідування злочинів займалися вчені: К.В. Антонов, Р.С. Белкін, О.Ф. Долженков, Г.О. Душейко, В.В. Іванов, І.П. Козаченко, О.І. Козаченко, А.Г. Лекарь, Є.В. Лизогубенко, Є.Д. Лук'янчиков, Д.Й. Никифорчук, М.А. Погорецький, В.Ф. Усенко, К.О. Чаплинський, М.Є. Шумило та інші.

Виклад основного матеріалу дослідження. Успіх боротьби зі злочинністю залежить від ефективності застосовуваних оперативно-розшукових заходів та проведених слідчих дій, а для цього необхідним є їх чітке та розумне правове забезпечення. Нормативно всі заходи та дії працівників органів дізнання, слідчих, прокуратури, суду та пенітенціарної служби врегульовані Конституцією України, законами, кодексами та внутрішньовідомчими наказами, розпорядженнями й вказівками, що безпосередньо стосуються здійснення їх діяльності при виконанні конкретно визначених завдань. При цьому, ставлячи в основу своїх дій загальні завдання забезпечення прав та свобод громадян (за Конституцією) і здійснення об'єктивного кримінального судочинства, кожні з перерахованих галузей мають виконувати й окремі, власні завдання, передбачені законодавством тільки для них. Для прикладу можна зазначити виконання завдань оперативно-розшукової діяльності – ст. 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», в якій йдеться, що завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачено Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави [1]. Тобто, крім завдань щодо забезпечення кримінального судочинства, суб'єктам оперативно-розшукової діяльності необхідно здійснювати свою діяльність з метою отримання відповідної інформації, реалізація якої надасть змогу забезпечити безпеку громадян, суспільства і держави. Крім того, оперативно-розшукові заходи, що проводяться працівниками оперативних підрозділів в рамках здійснення кримінального судочинства, в частині випадків виходять за межі існуючого кримінального провадження, яке починається з

порушення відповідної справи.

Для належного забезпечення протидії злочинності силами та засобами оперативно-розшукової діяльності, на наш погляд, потрібно чітко розмежувати сфери її застосування та корисність для сучасного суспільства. Послідовно розкриваючи завдання, що законодавство висуває перед оперативними підрозділами правоохоронних органів, слід відмежувати такі основні напрями застосування оперативно-розшукової складової у протидії злочинності, як: пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій; отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави. І якщо перший напрям фактично повністю повинен забезпечувати припинення та розкриття, а згідно з новим Кримінальним процесуальним кодексом – розслідування кримінальних правопорушень, то другий може містити суспільну користь й поза межами кримінального провадження, тобто повинен вирішувати питання попередження негативних явищ, подій, навіть тих, що не врегульовані чи не достатньо врегульовані чинним законодавством, але можуть завдати суттєвої шкоди. Більше того, Кримінальний процесуальний кодекс визначив основними завданнями кримінального провадження захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорону прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодну особу не було піддано необґрунтованому процесуальному примусу, і щоб до кожного учасника кримінального провадження було застосовано належну правову процедуру [2]. І якщо забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду є достатньо аргументованим та підкріпленим змістом конкретних статей, то питання захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, на нашу думку, потребує додаткового розгляду. Щодо тлумачення слова «захист» як недопущення вчинення злочину[3], то Кодекс більше розкриває процедурний порядок поновлення прав і свобод, відшкодування шкоди і т. ін. у зазначеному напрямку. Питання ж попередження (недопущення, припинення) кримінальних правопорушень покладається на слідчого, який є офіційною і публічною особою, та на оперативні підрозділи (ст. 41), які можуть виконувати письмові доручення слідчого, користуватися при цьому його правами, але «не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора». З огляду на те, що більшість злочинів можна розкрити за допомогою переважно негласних слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, оскільки злочинці при їх вчиненні усіяко намагаються замаскувати чи знищити сліди злочину, по можливості зменшити кількість

очевидців та свідків, питання проведення негласних слідчих (розшукових) дій потребує більш розгорнутого вигляду.

Найбільш дискусійним є, було й залишається питання щодо визначення сутності та змісту оперативно-розшукової діяльності, її основного призначення – негласного виявлення інформації, що може бути доказом за кримінальним провадженням. Для нас становлять інтерес переважно негласні оперативно-розшукові заходи, хоча в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» зазначено, що оперативно-розшукова діяльність – це система гласних та негласних оперативно-пошукових заходів, лише тому, що розробкою гласних заходів займаються вчені в галузі криміналістики, кримінального процесу, адміністративної діяльності тощо, а визначення і вдосконалення негласних заходів є предметом дослідження науки оперативно-розшукового права, яке юридично, на жаль, досі не знайшло законодавчого та теоретичного визнання й закріплення.

Тому дискусія з цього приводу не є безпідставною. Для одних слова «можуть бути використані як докази у кримінальному судочинстві» дають можливість розвивати й удосконалювати, а для інших – можливість не втрачувати оперативно-розшукові дані у кримінальному судочинстві, переважно у разі відсутності елементарних знань у галузі оперативно-розшукового права. При цьому у практичній діяльності оперативних підрозділів оперативно-розшукові заходи, що слугують цілям кримінального судочинства, можуть виходити за межі кримінального провадження як до їх порушення (оперативно-розшукові правовідносини), так і після їх закриття (кримінально-виконавчі правовідносини).

Справедливість, об'єктивність, точне дотримання норм закону – головні вимоги слідчої діяльності. У Конституції України підкреслюється, що юридична відповідальність особи має індивідуальний характер. Це повною мірою стосується особи правоохоронця: так, у Законі України «Про міліцію» підкреслюється принцип поваги до особи як такий разом з іншими першоосновами правоохоронної діяльності. Конституція підкреслює, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, тому положення Основного Закону збігаються із загальнолюдським розумінням сутності гуманізму та принципами Загальної Декларації прав людини [4]. Розкриття і розслідування злочину – це процес установлення істинного знання щодо конкретної справи кримінального провадження, тобто з'ясування істини шляхом повного, всебічного й об'єктивного дослідження обставин справи, що полягає у збиранні, пошуку, виявленні, процесуальній фіксації інформації та доказів, перевірки винуватості осіб, які вчинили злочин, притягненні до відповідальності осіб, винних у вчиненні злочину, і захисті від необґрунтованого притягнення осіб, не причетних до його вчинення.

Неоднаковою є і правова база здійснення цих видів діяльності. Оперативно-розшукова базується на положеннях закону про ОРД та таємних відомчих нормативно-правових актах, а процесуальна – на основі КПК. Різни-

ми є також і межі здійснення оперативно-розшукових і процесуальних дій. Для здійснення слідчих дій необхідна наявність порушеної справи кримінального провадження, в той час як ОРЗ можуть проводитися до її порушення.

На відміну від процесуальної діяльності в оперативно-розшуковій використовуються переважно негласні методи, сили та засоби. В даному випадку підкреслюється, що Закон розділяє обов'язки слідчого і оперативного працівника, які, хоча і рівною мірою відповідають за розкриття злочинів, йдуть до спільної мети різними шляхами, використовуючи різні методи [5].

Існуючі точки зору на оперативно-розшукову діяльність відбилися і на вирішенні питань про місце даного виду діяльності в системі судового доказування і, відповідно, на співвідношенні оперативно-розшукової інформації і доказів. Введені негласні слідчі (розшукові) дії не вичерпали усіх проблем зазначеного напрямку. При отриманні оперативної інформації працівник оперативного підрозділу, на жаль, повною мірою не використовує увесь арсенал наявних сил та засобів, що регламентовані до застосування згідно із Законом «Про ОРД» та внутрішніми відомчими інструкціями й наказами. При цьому під оперативно-розшуковою інформацією завжди розумівся різновид соціальної інформації, що являла собою відомості про обставини, які підлягають доказуванню, отримані органами дізнання за допомогою оперативно-розшукових, переважно негласних сил, засобів і методів. Виходячи з того, що непроцесуальні заходи щодо виявлення носіїв інформації надають істотну допомогу в збиранні доказів, але лежать за межами доказування як діяльності процесуальної, оперативно-розшукова інформація для слідчого може мати тільки значення орієнтира (і не більше) у розслідуванні і використовується лише у визначенні тактики слідчих дій для виявлення джерел – носіїв доказової інформації при висуванні версій [6].

Висновки. Перелік зазначених умов є важливим та потребує, на наш погляд, додаткового розкриття, розгляду та нормативного регулювання. Інформацію про подію вчинення злочину органи внутрішніх справ отримують від різних джерел, у більшості випадків – у вигляді заяв громадян, повідомлень посадових осіб та представників громадськості. Громадяни повідомляють про такі злочини, в яких вони були потерпілими, менше – свідками, або коли стало відомо про злочин від третіх осіб. Але сьогодні значна частина громадян, на жаль, не розуміє необхідності повідомляти до правоохоронних органів інформацію про подію злочину, обставини його вчинення або про осіб, що підозрюються у вчиненні злочину. Крім того, правовідносини, що існують у кримінальному судочинстві, зазвичай «перевантажують» свідків, потерпілих процесуальними обов'язками. Правове регулювання діяльності оперативних підрозділів і слідчих при розкритті та розслідуванні злочинів ще не достатньою мірою надає можливість повного та всебічного використання всіх наявних сил та засобів в їх практичній діяльності, тому приведення до сучасних соціальних вимог суспільства законодавчого та нормативного забезпечення існуючих правовідносин є вкрай важливим та необхідним [7].

При цьому, на наш погляд, доцільно розглядати розвиток існуючих правовідносин з позиції дотримання їх основних принципів, які склалися у теорії оперативно-розшукової діяльності, а саме: законності та поваги, дотримання прав і свобод людини й громадянина та принципу взаємодії з органами управління і населенням.

Пошук та фіксація інформації про злочинну діяльність особи або групи осіб, як форма оперативно-розшукової діяльності, повинна здійснюватись постійно, незалежно від наявності факту вчинення злочину. Саме завдяки вчасно отриманій та реалізованій зазначеній інформації, яка в теорії оперативно-розшукової діяльності є оперативною, правоохоронними органами, крім дієвої допомоги у розкритті та розслідуванні злочинів, здійснюється і запобігання їм.

Бібліографічні посилання

1. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність»: науково практичн. коментар / Я. Ю. Кондратьєв, І. П. Козаченко, І. Ф. Обушевський. – К.: РВВ МВС України, 1993. – 120 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України». – Х.: Одиссей, 2012. – 360 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К.; Ірпінь: Перун, 2003. – 1440 с.
4. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К.: Преса України, 1997. – 80 с.; Загальна Декларація прав людини: прийнята 10 грудня 1948 року.
5. Князев В. А. К вопросу о понятии тактической задачи расследования / В. А. Князев, А. Д. Марушев // Реформа политико-правовой системы советского общества и укрепление социалистического правопорядка: тезисы науч.-практ. конф. – Харьков: Харьков. юрид. ин-т, 1990. – С. 127-129.
6. Цуцкірідзе М. С. Використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності для проведення слідчих дій: дис. ... канд. юрид. наук / 12.00.09 / Цуцкірідзе Максим Сергійович. – Київ, 2010.
7. Обшалов С. В. Оперативно-розшукові правовідносини: початок, розвиток, закінчення // Наук. вісник НАВС: збірник наукових праць. – 2012. – № 1 (28). – Частина 2. – С. 178-184.

Обшалов С. В., Минченко А. И. Правовая регламентация оперативно-розыскной составляющей в уголовном судопроизводстве. Рассмотрено правовое обеспечение работы оперативных подразделений в предупреждении, раскрытии и расследовании преступлений, соотношение оперативно-розыскных мероприятий и негласных следственных (розыскных) действий в уголовном судопроизводстве.

Ключевые слова: *оперативно-розыскные мероприятия, негласные следственные (розыскные) действия, предупреждение, раскрытие, расследование, оперативно-розыскное дело, уголовное производство.*

Obshalov S. V. Mishchenko O. I. Legal regulation of operatively-search part in the criminal proceedings. The article is about legal support of operational units in the prevention, detection and investigation of crimes, the ratio of operational-search activities and covert investigation (search) action in criminal proceedings.

Legal regulation of operational units' and investigators' activities in the detection and investigation of crimes is not yet sufficiently allows full and comprehensive use of all available forces and means in their practice, so bringing to modern social demands of society of legislative

and regulatory support of existing relationships is essential and necessary .

It is helpful to consider the development of existing relations from a position of respect for their fundamental principles, which have emerged in the theory of operational activities: legality and respect rights and freedoms of the man and the citizen and the principle of cooperation with authorities and the public.

Search and fixation of information on criminal activities of individuals or groups of people as a form of operational activities should be carried out continuously, regardless of the fact of the crime. It is through the timely received and implemented the said information by law enforcement agencies in the theory of operational-search activity is an operational one, in addition to effective aid in the detection and investigation of crimes there is also their prevention.

Keywords: *operational-search measures, covert investigating (search) action, prevention, detection, investigation, and operational-search case, criminal proceedings.*

Надійшла до редакції 29.06.2015

Строгий В. І.

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник,
заслужений юрист України
(Національна академія СБ України)

УДК 355.02

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ТА КОНТРРОЗВІДУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ

У статті йдеться про вдосконалення процесу розробки шляхів і механізмів державного управління та контррозвідувальної діяльності в системі захисту національних інтересів України у сфері забезпечення державної безпеки в умовах, що характеризуються високою динамічністю.

Ключові слова: *державне управління, контррозвідувальна діяльність, контррозвідувальний захист, оперативно-слідча діяльність, оперативно-розшукова діяльність, негласні контррозвідувальні заходи, захист національних інтересів України, державна безпека України, правові колізії, рівень безпеки, геополітика, превентивна дипломатія.*

Постановка проблеми. Наявність глобальних небезпечних викликів та загроз у сучасному світі потребує адекватних заходів та превентивних дій щодо всебічного зміцнення власних можливостей держави, а саме: ефективного державного управління в системі захисту національних інтересів України, адекватного реагування на потенційні та реальні загрози у сфері державної безпеки за умов мінімізації наслідків контррозвідувальними діями.

Національні стратегічні цілі України повинні стати проекцією пріоритетних національних інтересів її розвитку, що в подальшому визначатимуться передусім необхідністю захисту суверенітету і незалежності України, забез-